

УДК 372.45

ПИСЕМНА ОСВІЧЕНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ

кандидат педагогічних наук, доцент Залізняк А. М.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
Україна, Умань

У статті предметом розгляду є письмова мова. Здійснено аналіз наукових джерел, що містять відомості щодо письмової мови. Викладено аналіз понять: «поготовка», «підготовка до розвитку мовлення». Розкрито гігієнічні вимоги щодо підготовки руки дитини до письма. Охарактеризовано значення підготовчих вправ, ігор, занять з декоративного малювання фарбами й олівцями в обмеженому просторі, зорових і слухових диктантів у підготовці дитини до письма.

Ключові слова: підготовка, підготовка до розвитку мовлення, діти дошкільного віку, мова, рухові навички.

кандидат педагогических наук, доцент Зализняк А. Н. Письменная образованность дошкольников / Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Украина, Умань.

В статье предметом рассмотрения является письменная речь. Совершен анализ научных источников, содержащие сведения относительно письменной речи. Изложен анализ понятий: „поготовка”, „подготовка к развитию речи”. Раскрыты гигиенические требования относительно подготовки руки ребенка к письму. Охарактеризовано значение подготовительных упражнений, игр, занятий по декоративному рисованию красками и карандашами в ограниченном пространстве, зрительных и слуховых диктантов в подготовке ребенка к письму.

Ключевые слова: подготовка, подготовка к развитию речи, дети дошкольного возраста, речь, двигательные навыки.

PhD. (Pedagogics) Zaliznayk A. N. The writing educated of preschoolers / Uman tcachevs trainino University, Ukraine, Uman.

The subject of the article is writing. The analysis of scientific sources, that contain information concerning writing is done. The essence of the following notions as “training” and “speech training” are depicted. Three groups of writing skills are distinguished. Sanitary requirements for preparing child’s hand for writing are exposed. The importance of preparatory exercises, games, classes in decorative painting and drawing on the paper, visual and auditory dictations is characterized.

Key words: training, speech skills formation, speech, preschooler, children of pre-school age, motor skills.

Вступ. Мова – невичерпне джерело розумового розвитку дитини, скарбниця всіх знань. Мовленнєва підготовка дітей до школи не може бути повноцінною без належного рівня розвитку мовлення. Правильне писемне мовлення – запорука успішного навчання загалом і розвитку мовлення, зокрема. Тому важливо насамперед сформувати в дитини активну позицію щодо цієї діяльності.

Уміння писати – складний навик, який вимагає злагодженої роботи дрібних м'язів кисті усієї руки. Процес письма вимагає від дитини не лише фізичних, інтелектуальних, але і емоційних зусиль. Тому робота з підготовки дитини до навчання письма повинна починатися задовго до вступу до школи.

Перш за все з'ясуємо зміст таких понять, як «підготовка» та «мовленнєва підготовка».

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «підготовка» розглядається, як дія за значенням підготувати; запас знань, навичок, досвід і т. і., набутий у процесі навчання, практичної діяльності [3, с. 767]. Результатом підготовки є готовність, що трактується у вищевказаному словнику у двох значеннях, «як стан готового і бажання зробити що-небудь» [3, с. 194]. Готовність є важливою умовою успішного виконання будь-якої діяльності. Обумовлено це складністю і багатогранністю навчально-виховного процесу. У визначенні поняття готовності дослідники йдуть різними шляхами:

одні акцентують увагу на його структурних складових, інші – на його сутності. У науковій літературі існує декілька підходів у визначенні структурних складових готовності:

– готовність як сукупність знань, умінь, навичок (Н. Кузьміна, Л. Кондрашова, В. Моляко, В. Сластьонін, О. Щербаков);

– готовність як функціональний стан (Н. Букіна, Ф. Генів, А. Ковальов, Л. Лавров, М. Левітов, А. Ліненко);

– готовність як складне особистісне утворення (М. Дяченко, Л. Кандибович, Ю. Гільбух);

– готовність як синтез властивостей особистості (В. Крутецький).

Отже, зазначений термін збагачує поняття «підготовка».

Поняття «мовленнєва підготовка» у лінгвістичному енциклопедичному словнику трактується у двох значеннях:

1) загально мовленнєва підготовка – розвиток навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування;

2) спеціальна мовна (мовленнєва) підготовка – пропедевтика вивчення мови, початкове усвідомлення її знакової системи, формування основ спеціальних умінь у галузі читання, письма, аналіз мовних явищ [6].

Як бачимо, мовленнєва підготовка – це змістовий аспект навчання рідної мови. Мовленнєва підготовка дошкільників є підґрунтям для отримання в майбутньому освіти, для професійної підготовки. Наголосимо, що мовленнєва підготовка дітей у практиці сучасних закладів дошкільної освіти регламентована нормативними документами, а також програмами дошкільного закладу та початкової школи.

Сучасна дослідниця І. Карабаєва зазначає, що письмо дошкільняти – це перехід від ігрового відтворення форм до використання графічних знаків (букв) як елементів мови. Вона звертає увагу на те, що письмо відіграє велике значення у психічному розвитку дитини, оскільки перед нею розкривають нові форми спілкування з людьми, що її оточують. Також авторка зазначає, що формування психологічних передумов до оволодіння старшими дошкільниками

писемною мовою розпочинається з ознайомлення з літерою. Літера – один з початкових знаків грамоти, писемності, із літер будуються склади, слова. Це комплексний подразник, який включає форму, величину, просторове відношення знака чи його елемента, кількість подібних елементів. Основа подразника – звук. Зі звуками мови (фонемами) діти ознайомлюються на попередніх етапах навчання. Літери – знаки для писемного позначення звуків мови. Вона підкреслює, що у дітей старших дошкільників доцільно сформувати: інтерес до друкованого слова та розуміння його значення; цілісне сприймання на слух друкованого тексту, розуміння його змісту та емоційне ставлення до подій; уміння виділяти з мовного потоку речення, у реченнях розрізняти слова, у словах – склади та звуки [4].

Відомий лінгводидакт Богуш А. розглядає поняття «мовленнєва підготовка» як «оволодіння практичними мовленнєвими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій дійсності, формування її усвідомлення»[1].

Проблеми розвитку писемної мови у дітей здавна привертали увагу психологів і педагогів. Так, відомий психолог Д. Ельконін зазначав, що у дошкільному віці перебудова рухів і дій дитини полягає у тому, що вони починають практично виконуватися, контролюватись і регулюватись самою дитиною на основі уявлення про майбутню дію та умови її здійснення.

В основі оволодіння письмом лежать рухові навички. Фізіологічною основою навичок є вчення І. Павлова про утворення тимчасових нервових зв'язків у корі головного мозку. За даними фізіології, нервова система і нервово-м'язовий апарат дитини 6 років вже сформовані, як у дорослої людини. Після 5-6 років в дітей в корі головного мозку, згідно закону утворення умовних рефлексів, утворюються умовно-рефлекторні функції читання і письма.

У психічному розвитку дитини рухи руки мають особливе значення, вони починають розвиватися досить рано. Дошкільний вік вважається

«специфічною» орієнтовною стадією, під час якої дошкільник ознайомлюється з графічними рухами й формами. Виокремлюють три групи навичок письма:

1) технічні – це вміння правильно користуватися письмовим приладдям, координувати рухи руки, дотримуватися гігієнічних правил;

2) графічні – це вміння зображати окремі літери та слова (правильний нахил, розмір, розташування літер на лінійці);

3) орфографічні – це вміння правильно визначати звуковий і буквенний склад слів [2, с. 695].

Сучасна дослідниця Н. Кравець вважає, що підготовку дитини до письма варто починати саме з формування технічних навичок. Ми погоджуємось з думкою Н. Кравець щодо важливості привчання дитини до таких гігієнічних правил під час письма: зошит доцільно розміщувати напроти осі тіла під кутом 60-70 градусів; відстань від очей до зошита має бути не менше ніж, 30-35 см; голову тримати прямо (не нахиляючи в жоден бік); руки повинні лежати на поверхні стола (лікть можуть виступати за край стола); ліва рука має підтримувати зошит і рухати його вгору в міру заповнення рядків; ноги слід зігнути під прямим кутом. Неприпустимо випрямляти їх уперед під столом, загинати під стілець чи сідати на одну з них, бо від цього втрачається точка опори, і дитина лягає грудьми на стіл [5].

Відомий фахівець у галузі дошкільного виховання, зокрема дошкільної лігводидактики А. Богущ підкреслює, що технічні навички письма мають свою специфіку та свої труднощі. Разом з тим не менш складні й графічні навички. Задля сформованості графічної навички у дитини ми маємо утворити в неї асоціації між тим, що вона чує, говорить, та що відтворює (звуком, складом, словом). Богущ А. підкреслює, що у процесі письма утворюються зв'язки між елементами мови і рухами, потрібними для позначення їх на місці. Вчена звертає увагу, що в оволодінні навичкою письма, як і будь-якою іншою руховою навичкою, важливого значення набувають підготовчі вправи, мета яких полягає у підготовці руки дитини до письма, формуванні рухового стереотипу, допомозі дитині позбутися тих труднощів, які виникають на

початкових етапах оволодіння навичками письма. Вона наголошує на тому, що корисними вправами для підготовки руки дитини до письма є декоративне малювання фарбами та олівцями на обмеженому просторі [2].

Досліджуючи вищезазначену проблему, сучасна дослідниця Н. Кравець вважає, що основним методом підготовки дошкільника до письма є гра. Вона пропонує використовувати різноманітні ігри: ігри-вправи, ігри-заняття. Особливого значення надає автодидактичним іграм зі спеціальними об'єктами, якими дитина маніпулює з мозаїкою, нитками, шнурками, тістом, пластиліном, геометричними фігурами, фігурками казкових персонажів, овочами, фруктами, що сприяє тренуванню пальців рук, розвитку зорової і тактильної пам'яті, сенсорно-перцептивної сфери. Поряд з цим значну увагу надає штрихуванню шаблонів, трафаретів. Під час штрихування закріплюються дрібні рухи пальців та кисті рук, розвивається зорово-просторове сприймання, формується зорова пам'ять тощо [5].

Особливого значення набуває забезпечення загальної мовленнєвої підготовки до школи не тільки в дошкільних навчальних закладах, але й в родинному оточенні.

А. Богуш, М. Вашуленко, О. Савченко, Є. Симерницька, Л. Калмикова розглядають підготовку дитини до школи не лише як достатню вікову поінформованість у широкому колі життєвих проблем, але й передбачають цілу комплексну характеристику мовленнєвої діяльності та створення соціально-педагогічних умов для розвитку у близькому оточенні. Дошкільники повинні вміти висловлювати та доводити власну думку за допомогою правильно сформованого й оформленого мовлення, загалом опанувати рідну мову, засвоїти її літературні норми.

Висновки. Отже, в основі оволодіння письмом лежить формування „рухової навички”. Процес засвоєння мовлення в школі повністю залежить від дошкільної мовленнєвої підготовки. У процесі письма утворюються зв'язки між елементами мови і рухами, потрібними для їх позначення на письмі.

Література:

1. Богуш А.М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенцій дошкільників / А.М. Богуш // Наука і освіта. – 1998. – №1-2. – С.16-20.
2. Богуш А.М. Підготовка руки дитини до письма / А.М. Богуш // Дошкільна лігводидактика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / упорядн. Богуш А.М.– К. : Видавничий Дім „Слово”, 2005. – С.694- 704.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. гол. ред. В. Г. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2004. – 1440 с.
4. Карабаєва І. Я вчуся читати і писати / І. Карабаєва // Дошкільне виховання. – 2000. – № 9. – С. 6-7.
5. Кравець Н. Підготовка руки дитини до письма / Н. Кравець // Дошкільне виховання. – 2003. – № 10. – С. 18-19.
6. Лингвистический энциклопедический словарь / [ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 636 с.

Referenses:

1. Bohush A.M. Zmistova kharakterystyka vydiv movlennyevoyi kompetentsiy doshkil'nykiv / A.M. Bohush // Nauka i osvita. – 1998. – №1-2. – S.16-20.
2. Bohush A.M. Pidhotovka ruky dytyny do pys'ma / A.M. Bohush // Doshkil'na lihvodydaktyka : navch. posib. [dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / uporyadn. Bohush A.M.– K. : Vydavnychyu Dim „Slovo”, 2005. – S.694- 704.
3. Velykyu tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy / [uklad. hol. red. V. N. Busel]. – K. : Irpin': VTF „Perun”, 2004. – 1440 s.
4. Karabayeva I. Ya vchusya chytaty i pysaty / I. Karabayeva // Doshkil'ne vykhovannya. – 2000. – № 9. – S. 6-7.
5. Kravets' N. Pidhotovka ruky dytyny do pys'ma / N. Kravets' // Doshkil'ne vykhovannya. – 2003. – № 10. – S. 18-19.
6. Lynhvystycheskyu entsyklopedycheskyu slovar' / [red. V. N. Yartseva]. – M. : Sov. Entsiklopedyya, 1990. – 636 s.